Verbatim records

XIII Riigikogu, VIII Istungjärk, Täiskogu korraline istung

Monday, 12.11.2018, 15:00

Edited

15:00 Istungi rakendamine
1. 15:08 Arupärimine kodanike järele nuhkimise kohta (nr 450)
2. 16:10 Vaba mikrofon

15:00 Istungi rakendamine

14:59 Esimees Eiki Nestor
Austatud Riigikogu, tere päevast! VIII istungijärgu 8. töönädal, esmaspäevane istung. Eelnõude ja arupärimiste üleandmine. Külliki Kübarsepp, palun!

15:00 Külliki Kübarsepp
Hea esimees! Head rahvasaadikud! Annan üle arupärimise riigihalduse ministrile Janek Mäggile. Teemaks on haldusreformi tulemused. Nimelt, eelmisel nädalal püüti väikseid kokkuvõtteid teha nii Maalehes, kus ükski erakond ei pidanud seda selle hooaja oluliseks töövõiduks, kui ka Tartus. Meil on küll haldusreformi seaduse alusel seatud mitmeid eesmärke, kuid meie hinnangul on praegu näha, et me neid eesmärke ei täida. On need siis teenuste parem kättesaadavus ja kvaliteet või kulude kokkuhoid. Veel enam teeb muret see, et rohkem kui aasta tagasi, täpsemalt 13. septembril 2017, saatis Rahandusministeerium valitsusele ettepanekud kohaliku omavalitsuse finantsautonoomia suurendamiseks, kuid siiani pole neid arutatud. Me soovime teada, miks seda arutelu pole tehtud. Kas tõesti valitsusel ei ole soovi kohalike omavalitsuste võimekust suurendada? Kas haldusreformi tulemusena on suudetud piirkondade ühtlasemat arengut tagada? Ja lõpuks selline küsimus. Haldusreform on läbi viidud. Kui finantsautonoomiat ei soovita suurendada, siis milleks meil seda ministrikohta üldse enam vaja on? Aitäh!

15:02 Esimees Eiki Nestor
Vabariigi Valitsuse nimel Heili Tõnisson, palun!

15:02 Valitsuse esindaja Heili Tõnisson
Austatud esimees! Lugupeetud Riigikogu! Vabariigi Valitsus algatab täna kaks seaduseelnõu ja esitab ühe Riigikogu otsuse eelnõu. Esiteks, tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu. Riigikogus esindab seaduseelnõu menetlemisel Vabariigi Valitsust justiitsminister Urmas Reinsalu. Teiseks, krediidiasutuste seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu. Ja kolmandaks, Riigikogu otsuse eelnõu "Ühendkuningriigi poolt Euroopa Investeerimispangas märgitud kapitali asendamine". Nende kahe eelnõu menetlemisel Riigikogus esindab Vabariigi Valitsust rahandusminister Toomas Tõniste. Aitäh!

15:03 Esimees Eiki Nestor
Olen vastu võtnud kolm eelnõu ja ühe arupärimise. Tegutseme edasi töö- ja kodukorra seaduse alusel. Kohaloleku kontroll, palun!
Kohaloleku kontroll
Täiskogul on kohal 76 Riigikogu liiget.
Päevakord. Juhatuse poolt aitäh rahanduskomisjonile ettepaneku eest tõsta selle nädala neljapäevase istungi kolmas päevakorrapunkt, milleks on maaelukomisjoni algatatud tulumaksuseaduse täiendamise

seaduse eelnõu (648 SE) teine lugemine, kolmapäevasesse päevakorda ja sinna 18. päevakorrapunktiks. Helir-Valdor Seeder, palun!

15:04 Helir-Valdor Seeder
Aitäh, austatud juhataja! Ka minul on ettepanek: tõsta neljapäevane teine päevakorrapunkt, eelnõu 654 ehk riigikaitsekomisjoni algatatud relvaseaduse muutmise seaduse eelnõu teine lugemine kolmapäeval viimaseks päevakorrapunktiks, et me saaksime neljapäeval täielikult keskenduda olulise tähtsusega riikliku küsimuse arutelule. Ettepanek on tõsta see kolmapäevase istungi viimaseks päevakorrapunktiks. Aitäh!

15:05 Esimees Eiki Nestor
Saan aru. Esimene ettepanek oli komisjonilt. Siin on tegemist teiste lugemistega ja seetõttu on oluline, et asi jõuaks õigel ajal täiskogu liikmeteni. Rahanduskomisjon, ma saan aru, kui ta palub erandit, siis jõuab dokumentidega valmis. Mu küsimus on õiguskomisjoni esimehele: tema arvamus selle ettepaneku kohta? Palun, Jaanus Karilaid!

15:06 Jaanus Karilaid
Nõus.

15:06 Esimees Eiki Nestor
Siis Martin Helme, palun!

15:06 Martin Helme
Aga mis siis, kui meie ei ole nõus?

15:06 Esimees Eiki Nestor
Siis jääb see muudatus ära. Kuna ettepanekut ei olnud, siis koos nende muudatustega ... Martin Helme, palun!

15:06 Martin Helme
Vabandust, täpsustan: me ei ole nõus.

15:06 Esimees Eiki Nestor
Selge! Siis panen hääletusele päevakorra, nii nagu see on teie ette toodud. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Päevakorra kinnitamise poolt oli 53 Riigikogu liiget, vastu 8 ja erapooletuid 7. Päevakord on kinnitatud. Nüüd, ma saan aru, on protseduurilisi küsimusi. Mihhail Stalnuhhin, palun!

15:07 Mihhail Stalnuhhin
Aitäh! Ma ei saanud aru ja ma arvan, et keegi saalis ei saanud aru, kas see "pole nõus" käib relvaseaduse kohta või mõlema eelnõu kohta, millest jutt oli.

15:07 Esimees Eiki Nestor
Mina sain aru, et see on mõlema eelnõu kohta. Helir-Valdor Seeder, palun!

15:07 Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Kuna Martin Helme ei nimetanud selle eelnõu numbrit ega nime, mida puudutava muudatusega ta nõus ei olnud, siis ei olnud võimalik aru saada, millega ta nõus ei olnud. Ta ütles lihtsalt, et ta täpsustab: ei ole nõus. Aga kas ühega või teisega või mõlemaga, seda ta ei öelnud. Seda te võite stenogrammist kontrollida. Ja mina ka ei saanud aru.

15:08 Esimees Eiki Nestor

Täpsustame siis, kas juhataja eksis. Minu meelest ma küsisin päris täpselt, kas mõlemad muudatusettepanekud arvesse võtta – nii see, mille tegi rahanduskomisjon, kui see, mille tegi austatud Helir-Valdor Seeder. Martin Helme, millega sa siis nõus ei olnud? Võib-olla juhataja eksis tõesti.

15:08 Martin Helme
Meie jah ei soovi, et neid päevakorrapunkte ümber tõstetakse – mõlemat.

15:08 Esimees Eiki Nestor
On veel protseduurilisi küsimusi? Päevakord on kinnitatud.

---

1. 15:08 Arupärimine kodanike järele nuhkimise kohta (nr 450)

15:08 Esimees Eiki Nestor
Meie esimene päevakorrapunkt on arupärimine, mille on esitanud Mart Helme, Martin Helme, Henn Põlluaas, Uno Kaskpeit, Jaak Madison, Raivo Põldaru, Arno Sild ja Peeter Ernits. (Helistab kella, saalis on lärm.) Arupärijate nimel Mart Helme, palun!

15:09 Mart Helme
Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma saan aru, et teil on pärast nädalavahetust väga palju mõtteid vahetada. (Juhataja helistab kella.) Aga esmaspäev on Riigikogus siiski eelkõige mõeldud töö tegemiseks. Meil on esitatud arupärimine justiitsminister Urmas Reinsalule, mis puudutab ajakirjandusest – ja mitte ainult ajakirjandusest – silma jäänud infot selle kohta, et Eestis toimub väga massiivne kodanike järel toimetatav, no ütleme eesti keeles, nuhkimine. Kuna numbrid on tähelepanuväärsed – nimelt on Telia Eesti võrgust pealt kuulatud 4596 kõnet, mis on kümme korda rohkem kui näiteks Rootsis või Taanis samal ajavahemikul –, siis tekitab see küsimusi, kas Eestis ollakse paranoilised seoses terroriohuga või sooviga võimalikku muud kuritegevust ennetada, või nuhitakse kodanike järel ka muudel põhjustel, sh poliitilistel põhjustel. Kui näiteks 2007. aastal anti välja 1776 jälitusluba, siis möödunud aastal juba 3154. Pealtkuulamislube anti eelmisel aastal Rootsis, kus elab ligi 10 miljonit elanikku, välja 890, meil aga samal ajal 1253. Eestis teatavasti on elanikke kõigest 1,3 miljonit. Sellega seoses on meil ministrile neli küsimust, millest kindlasti eraldi väärib esiletõstmist viimane, ja see on: "Kas alates 2015. aastast kuni tänaseni on pealt kuulatud Riigikogu liikmeid, nendega seotud isikud ja Riigikogu fraktsioone? Kui jah, siis millistel põhjustel?" Aitäh! Anname sõna ministrile.

15:12 Esimees Eiki Nestor
Arupärimisele vastab justiitsminister Urmas Reinsalu. Palun!

15:12 Justiitsminister Urmas Reinsalu
Austatav Riigikogu esimees! Lugupeetav kõrge koda! Head arupärimise esitajad! Eesti Vabariik on õigusriik. Sellises tõsises põhiõiguste riives nagu jälitustoimingud kehtib Eesti Vabariigis õigusriigina selge menetluskord ja kohtuliku kontrolli kord ja ka mitmed erinevad järelevalvesüsteemid. Ma võin ühemõtteliselt Riigikogule kinnitada, et Eesti Vabariigis õiguskaitseasutuste kaudu kedagi poliitiliselt taga ei kiusata ega jälitata.
Esitades küsimusi konkreetsete probleemide kohta, viitavad arupärijad Justiitsministeeriumi andmetele, et 2017. aastal kuulati Telia võrgus pealt 4500 kõnet ning Rootsis ja Taanis kümme korda vähem. Ma tahan rõhutada, et Justiitsministeerium ei ole kunagi avaldanud numbrit, mis puudutab Telia võrgus pealtkuulamisi. See number on võetud Telia avaldatud raportist, kus on tõepoolest toodud ka Telia teiste riikide tütarühingute andmed. Kuid ma rõhutan seda, et Telia on ka ise kõnealuses raportis, kust arupärijad võtsid oma statistika, viidanud, et avaldatud andmed ei ole riigiti võrreldavad. Silmas peetakse selle sideettevõtte turu osakaalu konkreetsetes riikides, teiste riikide kuritegevuse ... (Lärm saalis.) Ma hakkan otsast peale. Paluks siis spidomeeter nulli keerata! Alustan otsast peale. On see võimalik?

15:14 Esimees Eiki Nestor

Jaa, on. Kui justiitsministri kõne ei ole rahvasaadikutele kuulda, siis see on lihtsalt kohutav olukord. Alustame algusest! 15 minutit ministrile.

15:14 Justiitsminister Urmas Reinsalu

Lugupeetav Riigikogu esimees! Lugupeetav kõrge koda! Austatud arupärimise esitajad! Tahan sellele arupärimisele vastates kõigepealt ühemõtteliselt öelda, et Eesti Vabariik on õigusriik. Eesti Vabariigis kehtib nii olulise põhiõiguse riive vallas, nagu seda on jälitustoimingud, väga selge menetluskord, sh ka välise järelevalve teostamise kord. Ja ma võin teile kinnitada, et õigusriigis ei kasutata selliseid abinõusid, mis on riigi õiguskaitseasutustele tõe tuvastamiseks antud, kuidagiviisi poliitiliseks jälitustegevuseks.

Mis puudutab arupärimist, siis arupärimise esitajad on väitnud, et Justiitsministeeriumi andmetel kuulati läinud aastal Telia Eesti võrgus pealt 4500 kõnet. Ma tahan rõhutada, et Justiitsministeerium ei ole kunagi sellist numbrit avaldanud. See number on võetud Telia avaldatud raportist, kus on tõepoolest võrdluseks toodud ka teiste riikide sellekohased andmed. Oluline on see, et Telia on ka ise oma raportis rõhutanud, et avaldatud andmed ei ole teiste riikide omadega üks ühele võrreldavad. Me ei tea näiteks konkreetse sideettevõtja turu osakaalu ühes või teises riigis, teiste riikide kuritegevuse struktuuri, teiste riikide seadustes sätestatud reegleid jälitustoimingute tegemiseks, statistikametoodikat jne.

Tuleb märkida, et selles Telia raportis rõhutatakse, et Eesti kohta on andmed ilmselt täielikumad ja ülevaade parem kui teistes riikides, kuna Eestis on kasutusel automatiseeritud süsteem ehk elektrooniline otseühendus. Raportis kasutatakse mõistet *direct access*. See tähendab seda, et telefonide pealtkuulamiseks on politsei ja sideettevõtja vahel olemas elektroonilised ühendused, kust kaudu saab kohtuloa olemasolul konkreetseid numbreid pealt kuulata. See süsteem võimaldab ka suuremat läbipaistvust: igast sammust jääb maha jälg ning kõik politsei toimingud logitakse sideettevõtja juures. Nende toimingute üle teostavad Eesti Vabariigis järelevalvet Riigiprokuratuur, Riigikogu julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjon ning samuti õiguskantsler.

Mis puudutab ametlikku statistikat, siis nagu seadus ette näeb, avaldab Justiitsministeerium igal aastal ülevaate eelmise aasta jälitustoimingute kohta ja see on täiesti avalik. Selle statistika järgi andis kohus 2017. aastal telefoni pealtkuulamiseks 917 luba. Võrdluseks siis, kui me vaatame viie aasta dünaamikat, aastal 2013 oli see number 1047. Keskeltläbi, väikeste erinevustega, on need numbrid viimase viie aasta jooksul olnud samas suurusjärgus.

Teine küsimus puudutab jälitustoimingute arvu kasvu ja selle seost kuritegude lahendamise protsendiga. Küsitakse, miks on asutud ohjeldamatult kasutama just nimelt seda jälitustoimingu liiki, kuigi seadus annab võimaluse kasutada ka teisi jälitustoiminguid, mis riivavad inimeste põhiõigusi vähem. Tahan rõhutada, et jälitustoiminguid kui isiku õigusi oluliselt riivavaid toiminguid kasutatakse üksnes siis, kui muud uurimistoimingud tulemust ei anna. Järgitakse *ultima ratio* põhimõtet, mis on selgelt sees ka menetlusseadustikus. Pealtkuulamislubasid väljastab Eesti Vabariigis ainult kohus. Loa taotlemisel peab prokuratuur kohtule veenvalt tõestama, et konkreetset isikut on alust kahtlustada kuriteos ning tema süü tõendamine muul moel ei ole võimalik.

2017. aastal jättis kohus osaliselt või täielikult rahuldamata umbes 10% taotlustest kedagi pealt kuulata. See kinnitab, et kohtu järelevalvepädevus ja lõpliku otsustuse voli ei ole üksnes formaalne. Nende kriminaalasjade arv, kus on kasutatud jälitustoiminguid, on viimase kolme aastaga pigem mõnevõrra vähenenud. Kui panna kõrvale andmed jälituslubade arvu kohta, siis jälituslubade arv on tõepoolest mõnevõrra kasvanud, kuid see annab pigem kinnitust sellest, et asjad, mille puhul jälitust tehakse, on suuremad, mahukamad ja keerulisemad. Kui kuritegevuse suures pildis on massikuritegusid, ennekõike varavastaseid tegusid vähemaks jäänud, siis peitkuritegevus, näiteks narkokuritegevus, pole sugugi kahanenud.

Vaatamata registreeritud kuritegude arvu vähenemisele on kohtusse saadetud asjade arv jäänud enam-vähem samaks. Seega on õigussüsteemis tulemuslikkus, resultatiivsus sisuliselt kasvanud. Märksa parem on ka kuritegude lahendamise protsent. Lahendatud kuritegude osakaal ei ole kunagi olnud nii suur kui möödunud aastal: 69%. Võrdluseks: aastal 2012 oli see näitaja 53%. Kõige rohkem jälituslubasid andis kohus seoses narko-, organiseeritud ning majanduskuritegudega, ennekõike maksukuritegudega.

Tahan rõhutada, et jälitustegevust ei saa kasutada kaugeltki mitte kõigi kuritegude puhul.

Menetlusseadustikus on kirjas kuriteod, mille puhul see on lubatud. Selle kataloogi kehtestamisel võttis parlament muu hulgas arvesse järgmisi asjaolusid: kas on tegemist peitkuriteoga, kas on tegemist prioriteetse kuriteoliigiga, kas rõhutamist väärib, et kataloogi kuulumine ei anna automaatselt õigust jälitustoimingute tegemiseks. Seaduses on kirjas *ultima ratio* põhimõte, nagu rõhutasin.
Jälitustegevust võimaldavate kuriteoliikide kataloogi kuuluvaid kuritegusid registreeriti 2017. aastal 18 688, mis moodustas 69% kõigist registreeritud kuritegudest. Võrdluseks: 2015. aastal oli see number 21 923, mis moodustas 67% kõigist registreeritud kuritegudest. Eeldusel, et iga kuriteo puhul algatatakse üks kriminaalasi, oli luba kasutada jälitustoiminguid hinnanguliselt iga 49. kriminaalasja puhul. See teeb 2% kriminaalasjadest. Minu hinnangul päris kindlasti ei ole see liiga palju. Jälitustoimingute infosüsteemi andmetel anti 2017. aastal jälitustoimingu luba 1137 isiku suhtes. Võrdluseks võib tuua, et kokku oli kahtlustatavate isikute arv 20 000 ringis. Rõhutan, et jälitustoimingud on suunatud raske peitkuritegevuse avastamisele. Veel on oluline rõhutada, et jälitustegevus on Eestis allutatud tugevale ja mitmetasandilisele kontrollile. Pealt kuulata võib inimesi üksnes, nagu ma viitasin, kohtu loal.
Järgmine küsimus: "Kas alates 2015. aastast kuni tänaseni on pealt kuulatud Riigikogu liikmeid, nendega seotud isikuid ja Riigikogu fraktsioone? Kui jah, siis millistel põhjustel?" Võin teile kinnitada, et seadus võimaldab rakendada jälituslubade kohaldamist üksnes konkreetse inimese suhtes, mis tähendab, et Riigikogu fraktsioon sellesse kategooriasse, kelle suhtes saaks toime panna jälitustoiminguid, ei kuulu. Justiitsministeeriumil on seadusest tulenev kohustus omada ülevaadet või panna kokku statistika, mis puudutab absoluutnumbreid, kui palju jälituslube, -toiminguid ning -toimikuid konkreetsel aastal suures plaanis menetluse all on olnud. Justiitsministeerium konkreetsete inimeste lõikes niisugust statistikat ei pea. See statistika, mis puudutab inimesi, kelle suhtes on toiming toime pandud või ei ole seda toime pandud, ei ole kindlasti Justiitsministeeriumi pädevuses. Justiitsministeerium niisugust konkreetseid inimesi puudutavat ülevaadet ei koosta. Justiitsministeerium, ma rõhutan, ei sekku uurimisasutuste, prokuratuuri töösse, sh jälitustoiminguid puudutavasse.
Küsimuses on küsitud, kas alates 2015. aastast kuni tänaseni on pealt kuulatud Riigikogu liikmeid, nendega seotud isikuid ja Riigikogu fraktsioone. Fraktsioonide kohta ma vastasin, et seda nende lubade tüüp ei võimaldakski – niisuguseid jälituslubasid ei saa väljastada. Mis puudutab Riigikogu liikmetega seotud isikuid, siis küllap te mõistate, et mul ei ole võimalik vastata küsimusele, kellega seotud isikuid on pealt kuulatud. Konkreetsed küsimused võib esitada, nagu parlamentaarse järelevalve kord ette näeb, julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjonile ja riigi peaprokurörile. Ma pean silmas seda, kui mingi isikute ring suudetakse täpsemalt määratleda.
Kas alates 2015. aastast kuni tänaseni on pealt kuulatud Riigikogu liikmeid? Ma veel kord rõhutan, et ma tõlgendan oma pädevust prokuratuuri üle järelevalvet teha kindlasti sellisena, et ma konkreetsete isikute kohta niisuguseid andmeid ei kogu ega ei oma. Minu arvates selleks ei ole Justiitsministeeriumil pädevustki, et mul oleks kuskil vestitaskus andmeid, kas kedagi kuulatakse pealt. Ma arvan, et see ei olegi poliitilist vastutust kandva ministri pädevuses. Kuid Justiitsministeerium küsis selle kohta, viidates, et me ei soovi prokuratuurist teada saada mingeid inimeste nimesid. Esitasime üldise küsimuse, kas on taotletud luba seaduses ette nähtud erilise protseduuri abil sellesse gruppi kuuluvate isikute ehk siis Riigikogu liikmete suhtes jälitustoiminguid kohaldada. Seda tehakse riigi peaprokuröri kirjaliku põhjendatud taotluse alusel Tallinna Ringkonnakohtu esimehe nõusolekul. Ja prokuratuuri lühike vastus oli eitav: ei ole taotletud. Ja nagu ma viitasin, "nendega seotud isikud" on väga ebamäärane kategooria, seda on raske piiritleda. Aga kui arupärijatel on huvi, on julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjonil võimalik seda täpsustada.
On ka huvi tuntud, kas Eestis kehtib põhimõte, et küll teatud piirangutega, aga üldiselt antakse isikule endale teada, kui tema suhtes on jälitustoimingut kohaldatud. Ja veel on küsitud olukorra kohta, kui mõni inimene, kelle suhtes pole alust pealtkuulamise luba väljastada, on pidanud telefonikõne isikuga, kelle suhtes on jälitustoimingut kohaldatud. Keegi helistab talle ja kas ta siis satub ka n-ö sellesse jälitustoimingu toimealasse? Niisugust eraldi statistikat prokuratuur välja ei toonud. Kui neid küsimusi tahetakse täpsemalt esitada, lähtudes konkreetsetest juhtumitest, siis on seda kindlasti võimalik teha julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjoni kaudu.
Mis puudutab aga isikute teavitamist, siis 2017. aastal teavitati 2198 isikut selle suhtes, et nende suhtes on jälitustoiminguid kohaldatud. See on kindlasti oluline õigusriikluse tagamise mehhanism. Lisaks sellele on õiguskantsleril ulatuslik pädevus teha järelevalvet isikuandmete varjatult kogumise üle ja selle üle, kuidas säärast teavet töödeldakse ja kasutatakse. Kui kellelgi on tunne, et tema konkreetseid põhiõigusi või mõne teise isiku põhiõigusi on rikutud, siis on võimalik pöörduda ka õiguskantsleri poole.

15:26 Esimees Eiki Nestor
Küsimused ministrile. Martin Helme, palun!

15:27 Martin Helme
Aitäh, lugupeetud spiiker! Lugupeetud minister! Sellele viimasele küsimusele te vastasite nii keerutavalt ning kui-sid ja aga-sid loopides, et kuidagi ei saa olla veendunud, et näiteks meie erakonna raamatupidajat või kantselei juhti, ma ei tea, maksuameti mingisuguse taotlusega pealt ei kuulata. Ja vahest saaks nii pealt kuulata ka kõiki teisi, kes temaga suhtlevad. See on ju levinud trikk. Aga ma tahaks täpsustada. Me teame, et üks asi on varjatud jälitustegevus, mis tegelikult ei vaja kohtu luba, seda saab prokuratuur omal käel teha, ja siis on pealtkuulamine ja meilide ning muu kirjavahetuse jälgimine, milleks on luba vaja. Need on erinevad kategooriad. Kas te olete valmis meile lahti seletama ka neid numbreid ja erinevusi? On teil selle kohta statistikat? Ja kas ma saaksin teada täpsema numbri, kui palju kohtud lükkavad tagasi pealtkuulamistaotlusi?

15:28 Justiitsminister Urmas Reinsalu
Aitäh! Ma võin öelda, et mis puutub sellesse teise numbrisse, siis 2017. aastal jättis kohus kas osaliselt või täielikult rahuldamata *ca* 10% taotlustest kedagi pealt kuulata. Selline on minu käsutuses olev informatsioon. Kui te soovite konkreetset numbrit, siis ma olen nõus paluma ministeeriumi selle kohta täpsustav ülevaade koostada. Tegelikult on nii, et kui Justiitsministeerium koostas selle üldise aruande jälitusstatistikast, siis ta teatud näitajad pani kirja protsentides.
Mis puudutab jälitustoiminguteks väljastatud lubasid ja nende dünaamikat viimasel aastal, siis arvud on järgmised. Politseiagendi kasutamine: 22 juhtumilt 2013. aastal 27 juhtumini 2017. aastal. Teiseks, kuriteo matkimine: 2013. aastal oli 102 juhtumit ja 2017. aastal 107 juhtumit. Telefoni pealtkuulamine: nagu ma ütlesin, 1047 juhtumit 2013. aastal ja 2017. aastal 917. Muu pealtkuulamine või -vaatamine: 2013. aastal 286 juhtumit ja 627 juhtumit aastal 2017. Ilmselt on see olnud seotud ka tehnoloogia arenguga. Posti läbivaatus ja asendamine on 8 juhtumilt 2013. aastal kasvanud 16 juhtumini 2017. aastal. Ja nüüd, varjatud jälgimine, võrdlusmaterjalide varjatud kogumine, esmauuringute tegemine, asja varjatud läbivaatus ja asendamine on 1363 juhtumilt 2013. aastal kasvanud 2017. aastaks sellise numbrini nagu 1460. Kui võtta kõik sellisteks toiminguteks väljastatud jälitusload ja liita kogu see tabel kokku, siis meil anti 2017. aastal välja 3154 jälitusluba. 2013. aastal oli see arv 2828. Aitäh!

15:30 Esimees Eiki Nestor
Peeter Ernits.

15:30 Peeter Ernits
Hea juhataja! Hea minister! Hiljuti oli meil siin juttu mõjuagentidest, millest välisluure juht Marran rääkis. Pärast teie erakonnakaaslane kaitseminister ütles, et Riigikogusse neid mõjuagente jõudnud ei ole, aga mujal nad kõikjal on. Minu küsimus on selline. Ütleme, et meid, parlamendiliikmeid, ei kuulata pealt. Aga samas on ju olemas selline mõiste nagu teabehange. Kas te võite kinnitada, et teabehanke vormis ei ole kedagi Riigikogu liikmetest võimaliku mõjuagendi avastamiseks pealt kuulatud?

15:31 Justiitsminister Urmas Reinsalu
Vastus minule puudutas aruannet jälitusstatistikast. See jälitustöö toimub kriminaalmenetluse seadustiku alusel, just selline informatsioon Justiitsministeeriumil on. Jutt on menetlustoimingute tegemisest, olgu Riigikogu liikmete või teiste inimeste suhtes. See toimub kriminaalmenetluse raames. Minu pädevuse alla küsimused, mis puudutavad viidatud teabehanget, ei kuulu. Seetõttu ma ei ole pädev nendele küsimustele vastama. Kui ma hakkaksin vastama ebalevalt, võiks see kutsuda esile ohu, et ma eksitan teid, hea küsija, mida ma mitte mingitel asjaoludel teha ei taha.
Nüüd aga lähemalt mõjuagentidest. Iseenesest sõna "mõjuagent" mõjub võib-olla liiga dramaatiliselt. Tunneme sõna "agent" rohkem nagu spiooniromaani tähenduses: mantlis agent kõnnib revolvriga ringi ja sooritab mingisuguseid spiooniakte. Samas Ameerika Ühendriikide seadustes käsitatakse sõna "agent" ka neutraalsemas tähenduses: see on isik, kes on mingi volitaja või ülesande andja mõju all ja täidab tema käske, viib ellu tema tahet. Piltlikult öeldes on tegu laiema tsiviilõigusliku tähendusega. Iseenesest me nende mõjuagentide puhul teeksime vea, kui keskenduksime üksnes selle sõna

karistusõiguslikule tähendusele või kvalifikatsioonile. Isikud võivad selliseid ülesandeid täita kahtlemata palju mitmekesisemalt. Kui vaadata Ameerika Ühendriikide Kongressi peetavat mõjuagendiregistrit, siis näeme, et seal on kirjas väga erinevad ettevõtjad, lobifirmad, kes tegutsevad kolmandate riikide või mingite väljaspool Ameerika Ühendriikide ruumi toimetavate institutsioonide ülesandel. See register on kindlasti läbipaistvuse huvides, see on selle huvides, et oleks selgus. Nii et mõjuagentide küsimust ja mõistet ei maksa taandada selleni, et läheneda sellele ainult karistusõiguslikust vaatevinklist. See tegevus ei eelda ilmtingimata mingeid riigipoolseid vastuluurelisi meetmeid. Aga mis puudutab seda teabehanget, siis seda informatsiooni Justiitsministeerium ei valda.

15:34 Esimees Eiki Nestor
Mart Helme, palun!

15:34 Mart Helme
Aitäh, härra eesistuja! Lugupeetud minister! Teie antud mõjuagendi definitsioon viitab täiesti üheselt, et kogu Eesti valitsus on Euroopa Komisjoni mõjuagent ja rikub meie põhiseaduslikku korda ja õõnestab meie rahvusriiklust. Nii et see on mõtlemapanev definitsioon. Aga minu küsimus puudutab teist valdkonda, võib-olla te ei ole selleks ka hästi valmistunud. Küsimus on nimelt selles, et telefonide pealtkuulamise kohta te olete selgitused andnud ja me saame aru, kuidas see protseduur käib, aga kuidas on meil lood häkerdamisega? Tänapäeval toimub suhtlus väga suurel määral ju arvuti vahendusel ja nutitelefoni vahendusel. Kuidas nende seadmete kasutamise jälgimise protseduurid on paika pandud? Kas need on analoogilised või kattuvad?

15:35 Justiitsminister Urmas Reinsalu
Aitäh! Mis puudutab Riigikogu liikmeid, siis see erikord on sätestatud kriminaalmenetluse seadustiku §-s 382^2. See on täpselt analoogiline, näeb selle erilise režiimi ette. Üks asi on toimingud, mis pannakse toime läbiotsimise ajal. Näiteks tehakse võetus, võetakse, ma ei tea, server kaasa või võetakse mingeid pabereid ära või võetakse telefon ära või ma ei tea, mis asju võidakse ära võtta – siis selle kohta on eraldi läbiotsimise kord. Mis puudutab mujalt pealtkuulamist, siis selle jälitustoimingu kohta on ka täpselt oma kord olemas. Selles osas ei ole mingisuguseid imeerisusi. Ka see registreeritakse, on olemas sellekohane statistika. Nagu ma ütlesin: muu pealtkuulamine või -vaatamine – 2013. aastal 286 juhtumit ja 2017. aastal 627 juhtumit. Ja nagu ma delikaatselt viitasin, see on seotud ilmselt tehnoloogia arenguga. Aitäh!

15:36 Esimees Eiki Nestor
Raivo Põldaru, palun!

15:36 Raivo Põldaru
Aitäh, härra esimees! Hea minister! Kuulates teie ettekannet ja veidikene mõeldes nendele Rootsi ja Eesti numbritele, selgus, et meil on 20 000 kahtlusalust. Kui silmas pidada jälitustegevust ja pealtkuulamisi, palun lükake ümber väide, et nende arvude põhjal võiks öelda, et Eestis on olukord palju hullem! Mida te sellest arvate?

15:37 Justiitsminister Urmas Reinsalu
Aitäh! Siin on kõlanud ka küsimus, kas valitsuses on Euroopa Komisjoni mõjuagendid. See minu öeldud definitsioon oli neutraalne definitsioon. Ma kasutasin Ameerika Ühendriikide sellekohast seadusandlikku akti. Ameerika Ühendriigid võtsid 30. aastatel, kui sooviti tõkestada Kolmanda *Reich*'i mõjutustegevust Ameerika pinnal, vastu spetsiaalse õigusakti. Seal olid need mõisted sees. Eesti Vabariigi kui Euroopa Liidu liikmesriigi valitsus kindlasti ei kvalifitseeru selle alla. Ma võin teid rahustada. Mis puudutab seda, kas meil statistiliselt sooritatakse raskeid kuritegusid *per capita,* n-ö inimese kohta rohkem, kui seda tehakse Põhjala riikides, siis jah, kahetsusväärselt see nõnda on. Ja kui me vaatame seda, kui suur hulk inimesi on kahtlustatavad, siis jah, inimesed on saanud õigusriikliku menetluse käigus kahtlustuse mingisuguses teos, aga see ei tähenda iseenesest, et nad jõuaksid süüdistatava ja ka süüdimõistetud isiku staatusesse. Kuid mis oli minu mõttekäik? See oli see, et kui vaadata kahtlustatavate isikute hulka ja tegelikkuses tehtud jälitustoimingute hulka, siis viimaste osakaal on,

nagu ma ütlesin, 2%. See ei anna kindlasti alust teha järeldust, et meie riigis rakendatakse jälitustoiminguid meelevaldselt või kerge käega.
Mis puutub konkreetsetesse juhtumitesse, siis on küllap õigusega tõstatunud küsimus Danske rahapesujuhtumi kohta. Rahapesukuritegude puhul, ka konkreetse süüteo puhul, mis on siin arutlusel olnud riiklikult tähtsa küsimusena, pealtkuulamisõigust ei ole. See süütegu ei ole nende kuritegude kataloogis ja ma arvan, et on igati põhjendatud kaaluda, kas mitte anda õiguskaitseasutustele ka see tööriist, et selliseid keerulisi peitkuritegusid uurida.
Nii et ma ütlen neid numbreid vaadates, et väga oluline on see, et meil on olemas avalikkusele ja ühiskonnale vajalikud tööriistad, mis annavad kindluse, et jälitusõigust ei pruugita kergekäeliselt ning inimeste õigust privaatsusele ei rikuta niisama. Selles mõttes ma selle arupärimise ühe või teise eeldusega ei ole nõus. Aga kindlasti nendel teemadel riigis tuleb kõneleda. Ka loodud täiendavad mehhanismid, näiteks õiguskantsleri pädevus sellekohast järelevalvet teha, on minu arvates turvalisuse seisukohast end õigustanud.

15:40 Esimees Eiki Nestor
Jaak Madison, palun!

15:40 Jaak Madison
Aitäh, austatud Riigikogu esimees! Hea minister! Võib-olla olete seda põgusalt juba maininud, aga ma igaks juhuks küsin. Ligi 90% pealtkuulamise taotlustest kohus rahuldab. Aga kas teil on olemas ka järelkontrolli korras saadud statistika või ülevaade, kui paljude juhtumite puhul neist 90%-st on see osutunud õigustatuks? Kas see on viinud reaalsete lahendusteni ja kas need inimesed on osutunud olevat süüdi selles, milles neid kahtlustati, kui nende pealtkuulamiseks luba välja anti? Kas selle kohta on tehtud järelanalüüsi?

15:41 Justiitsminister Urmas Reinsalu
Aitäh! See on väga tõsine, kaalukas küsimus, kuidas mõõta erinevate menetlustoimingute resultatiivsust. Samas on muidugi nii, et kui peitkuriteo tõkestamiseks või tõe tuvastamiseks kasutatakse jälitustoimingut, siis kindlasti me ei tohi asjasse suhtuda nii, et kui juba seda toimingut kasutatakse, kui isik on kahtlustatav, siis õigussüsteemi resultatiivsust näitab see, et menetlus päädib süüdimõistva kohtuotsusega. See oleks kindlasti õigusriigi põhimõtete moonutamine. See võib anda kahesuunalisi tegevusjuhiseid. Esimene suund on see, et õigusasutused ei oleks üldse altid tõde menetluslike vahenditega tuvastama. Ja teine suund oleks selline, et süsteemis tekiks otsekui kiusatus minna iga hinna eest lõpuni välja, jõuda ka süüdistuse esitamiseni. Täiesti objektiivselt on kindlasti hulgaliselt juhtumeid, kus kriminaalasi lõpetatakse ja isikut, kelle suhtes on alustatud jälitustoimingut, ei võeta vastutusele, sest on ilmnenud asjaolud, mis selle välistavad.
Nüüd, küsimus, kui ma õigesti aru sain, oli selline, et kui näiteks tuhat luba on väljastatud ehk tuhande isiku suhtes on jälitustoiminguid rakendatud, siis kas need tuhat inimest on ka kohtus süüdi mõistetud. Niisugust resultatiivsuse hinnangut Justiitsministeeriumi käsutuses ei ole. Arvan aga, et see on õigustatud küsimus. Seda võib parlamentaarse järelevalve korras prokuratuurilt küsida, võib-olla mingi valimina. Võiks võtta mingisuguse konkreetse karistusseadustiku paragrahvi ja analüüsida, kui resultatiivsed on selle alusel rakendatud toimingud olnud. See kindlasti võiks olla üks analüüsiobjekt. Aga ma veel kord rõhutan, et justiitssüsteemi nn tootluse hindamisel ei tohi lähtuda seisukohast, et kõik asjad peavad lõppema süüdimõistva otsusega. See kindlasti ei tohi olla eesmärk, see moonutaks õigusriigi põhimõtteid. Ma tahan rõhutada ka seda, et prokuratuurilgi lasub kohustus järgida *ultima ratio* põhimõtet, siin on kahekordne kontrollifilter. Üks on prokuratuur, kes selle taotluse esitab, kui uurimisasutus on sellisele järeldusele jõudnud, ja teine on kohus. Veel kord ma tahan rõhutada, et mõlemal sõltumatul otsuse langetajal peab olema arusaam, et konkreetsel juhul on põhjust kaaluda põhiõigusi riivava toimingu läbiviimist.

15:44 Esimees Eiki Nestor
Uno Kaskpeit, palun!

15:44 Uno Kaskpeit

Aitäh, härra esimees! Lugupeetud minister! Ma kuulasin teie ettekannet ja sain teada, et ümberkaudsetes riikides, kus on rahvaarv mitu korda suurem kui meil Eestis, on pealtkuulamiste arv väiksem kui meil Eestis. Mis on teie arvamus, miks meil see inimeste pealtkuulamiste arv nii suur on?

15:44 Justiitsminister Urmas Reinsalu
Aitäh! Ma viitasin, et riikide statistika ei pruugi olla hästi võrreldav, sest Telia andmestik ei anna selleks korrektset kvantitatiivselt võrreldavat alust. Ma juba osutasin Telia analüüsist lähtuvatele eelduslikele väidetele, mida on esitatud. Mis puudutab seda üldist dünaamikat, siis ma ei näe viimase viie aasta jooksul toimunud plahvatuslikku kasvu, mis annaks põhjust ülemääraseks mureks, kas seda õigust kuritarvitatakse. Kas seda teemat on vaja niisuguse intensiivsusega käsitleda? Olgu mis tahes pädevus või voli, mis on antud avaliku võimu teostamiseks, alati on teoreetiliselt olemas risk selle kuritarvitamiseks. Seda tuleb loomulikult mitmeharulise järelevalvesüsteemiga, nagu meil on üles ehitatud, tasakaalustada. Ja ma arvan, et see süsteem iseenesest, kus isikul on endal võimalik sekkuda nii kaebeõiguslikult kui teabe esitamise õiguslikult ning ka avalikes huvides seda järelevalvet teostatakse, on üsnagi hea filter.

15:46 Esimees Eiki Nestor
Arno Sild, palun!

15:46 Arno Sild
Aitäh, lugupeetud esimees! Lugupeetud minister! Nagu teie ettekandest praegu välja tuleb, põhiliselt ainult kriminaalkuriteos kahtlustatavaid kuulatakse pealt. Aga kas peale selle on ka teisi üleastumisi, mille puhul peetakse vajalikuks pealtkuulamise luba hankida?

15:46 Justiitsminister Urmas Reinsalu
Pealtkuulamine eeldab kohtu luba. Ja tõesti peab tegu olema kriminaalmenetlusega. Nüüd, ka üks teine küsija viitas teisele menetlusteele, mis on seotud teabehankega, mis on sätestatud julgeolekuasutuste seaduses. See on teine võimalus ja seal ei ole eeldust, et tegu on isikuga, kelle suhtes seda toimingut rakendatakse seoses mingi kriminaalasjaga. Üks väga ulatuslik valdkond puudutab kõneeristusi. On kahte sorti kõneeristusi. Ühe puhul ei uurita mitte kõne sisu, vaid otsitakse välja logifailid, mis tõestavad kõnede aset leidmist. Need näitavad, mis numbrilt mis numbrile on helistatud. Seda on põhimõtteliselt võimalik tuvastada ka tsiviilmenetluse raames. On olnud juhtumeid, kus tsiviilmenetluses on mingi tõe tuvastamiseks esitatud selliseid taotlusi ja kohus on neid kaalunud ja võimalik, et ka otsustanud rahuldada. Mis puutub kõneeristuste säilitamisse, siis ma tunnistan, et Euroopa Kohtu otsuste valguses vajab see valdkond Eestis kindlasti täiendavat õiguslikku reguleerimist kooskõlas Euroopa Kohtu otsustega. Euroopa Kohus on oma otsuseid langetades just nimelt ka seda põhiõiguste kaitset silmas pidanud. Ühe sellesisulise seaduse väljatöötamiskavatsuse ma eelmisel nädalal ka algatasin. Meil võiks olla selge ja lünkadeta õigusakt selle kohta, milline on kõneeristusi puudutav menetluskord Eestis.

15:48 Esimees Eiki Nestor
Henn Põlluaas, palun!

15:48 Henn Põlluaas
Aitäh! Teame, et Riigikogu liikmeid ei tohi pealt kuulata, ja te siin varem ütlesite, et ei kuulatagi. Kas teil on aga olemas statistikat selle kohta, et sellesama teabe hankimise käigus, kui on hoopistükkis kedagi muud pealt kuulatud, on ka Riigikogu liikmeid pealt kuulatud? Inimesed ju suhtlevad.

15:49 Justiitsminister Urmas Reinsalu
Aitäh! See oleks siis, ütleme, süütu ohver või *collateral damage*, nagu ütlevad ameeriklased. Ma juba kirjeldasin, mismoodi see võiks aset leida. Ma küsisin seda prokuratuurilt ja prokuratuur andis oma vastuse. Prokuratuuri vastus oli, et Riigikogu liikmete suhtes – ma rõhutasin seda – alates 2015. aastast niisuguseid jälituslubasid ei ole taotletud ega antud. Seda statistikat, kas Riigikogu liige on sattunud mõne pealtkuulatavaga vestlema, prokuratuur ei ole pidanud. Ma viitasin võimalusele, et kui see arupärijat huvitab, siis seda on võimalik uurida julgeolekuasutuste järelevalve korras. Siis on võimalik

selle kohta üldistatult andmeid saada. Kuid ma tahan rõhutada, et menetluskord on selline, et kui isik langes n-ö selle pealtkuulamise ohvriks, kui ta vestles telefonitsi inimesega, keda pealt kuulati, siis tegelikult teda sellest ka informeeritakse.
Aga kas Riigikogu liikmeid ei tohi teoreetiliselt üldse pealt kuulata? Tohib ikka, aga selleks on kehtestatud täiendava nõusoleku kord. Seda selleks, et kaitsta Riigikogu liikmete puutumatust rahvaesindaja ülesannete täitmisel. Täidesaatev võim ei tohi saada neid kuidagi mõjutada. Muu hulgas peetakse silmas näiteks raviasutusse paigutamiseks ekspertiisi tegemist. Selleks peab loa andma Riigikogu põhiseaduskomisjon isiklikult.

15:51 Esimees Eiki Nestor
Rohkem ministrile küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised. Arupärijate nimel Mart Helme, palun!

15:51 Mart Helme
Lugupeetud Riigikogu esimees! Härra minister! Fraktsioonikaaslased ja ülejäänud kolleegid! Ega me sellest arupärimisele vastamisest tegelikult palju targemaks ei saanud ja ega me ei saanud ka mingit kindlust ega veendumust selles, et massilist jälitustegevust ühel, teisel või kolmandal moel Eestis ei toimetata ja et see massiline jälitustegevus poliitikuid ei puuduta ega ole mõeldud poliitilise informatsiooni hankimiseks ning poliitika mõjutamiseks. Me saime teada, et on olemas protseduurid, et Eesti on õigusriik, Eestis järgitakse protseduure ja sellega on kõik korras. Ei ole me selles päris veendunud, ei ole veendunud.
Ma lugesin kusagilt, et hiljuti külastas Eestit Šveitsi IT-spetsialistide delegatsioon, et tutvuda meie e-riigi ja IT-kogemustega, ja oli šokeeritud, kui massiline jälitustegevus Eestis IT-valdkonna võimalusi kasutades toimub. Kui sellisele järeldusele tulevad inimesed, kes viibivad lühikest aega Eestis ja kellele näidatakse ju tegelikult eelkõige paraadpoolt, siis on selline informatsioon alarmeeriv. See tähendab seda, et meil kasutatakse tänapäeva elektroonilist maailma muu hulgas ka selleks, et koguda informatsiooni, ja mitte ainult kriminaalkurjategijate, vaid ka muude inimeste kohta. Ja poliitikud kindlasti ei ole siin erandiks.
Ma võin öelda ka seda, et me oleme teinud katseid, mina ja minu poeg Martin, kes oli kahjuks sunnitud praegu lahkuma ühele kohtumisele. Oleme oma kõnedes n-ö parte välja lasknud ja vaadanud, mis juhtuma hakkab. Ja ennäe, ei lähegi rohkem aega kui päevake-paar, kui hakatakse tegelema asjadega, mille kohta me oleme välja saatnud signaali, et meie kavatseme teha nii. Võin tuua näite tänasest päevast. Möödunud nädala lõpul arutasime telefoni teel pikalt ja laialt, mida teha selle õnnetu Marrakechi lepinguga. Ja ennäe imet, tänasel päeval on kõik muutunud hirmsateks immigratsioonivastasteks! Ennäe imet, kõik on nii kui üks mees Jürgen Ligiga eesotsas ja täna vahetult enne siia saali tulemist keskerakondlastega tagaotsas mures Marrakechi lepingu pärast! Ja isegi president ütleb, et kui konsensust ei ole, siis tema ikka ei sõida sinna. Ei tea, kust selline informatsioon nüüd äkitselt plahvatas kogu Eesti poliitilistes ringkondades? Ei tea, kuidas sellised imed sünnivad?! Aga näe, sünnivad. Ja see on ainult üks näide, hetkel küll kõige aktuaalsem näide.
Aga tulen nüüd teemat laiendades šveitslaste juurde tagasi. Iga päev sõidan ma tööle tulles üle Tõnismäe ja linna sõites vasakut kätt jääb üks maja, millele on Eesti Vabariigi päevil juurdeehitus tehtud. See juurdeehitus on Endla tänava poole ja kaetud väljastpoolt plekiga. Minu kogemused, mis on eriteenistuste valdkonnas võrdlemisi piiratud, ütlevad seda, et see tiib majutab seda elektroonikat, mille abil teostataksegi kogu seda jälitustegevust ja ulatuslikku häkerdamist. Miks ma seda räägin?
Palun lisaaega!

15:56 Esimees Eiki Nestor
Kolm minutit lisaaega.

15:56 Mart Helme
Ma räägin seda sellepärast, et vaadake, me oleme nüüd näinud valimiskampaaniast valimiskampaaniasse ja me näeme seda ka selles valimiskampaanias – ma võin mürki võtta selle peale –, kuidas meie usinad ajakirjanikud leiavad tohutut tööd tehes üles mingisuguseid 20, 10, 15 aasta taguseid libastumisi, mingisuguseid asju, mingisuguseid juhtumeid, mingisuguseid sõnavõtte, mis puudutavad inimesi, kes Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna nimekirjades kandideerivad. Usinad ajakirjanikud leiavad, kujutad sa ette, isegi materjale, mis veel ei ole digitaliseeritud. Tähendab, nad

käivad arhiivides, käivad raamatukogudes, puistavad aastate kaupa lehekaustasid ja siis leiavad, et ahaa, üks täiesti tundmatu EKRE kandidaat on 15 aastat tagasi saanud hakkama suhteliselt tühise asjakesega. Aga tänu sellele annab rääkida, missugused pätid ja kaabakad nad on.
Vaadake, sõbrad, me ei ole keegi eile sündinud. Minister võib püüda meid veenda selles, et meil on õigusriik, aga me näeme, et seda õigusriiki kuritarvitatakse. Meil on sügavad kahtlused. Ja neid kahtlusi tänasele arupärimisele antud vastused ei hajuta. Meil justkui toimib justiits- ja julgeolekuringkondade ringkäendus, ja seda nn liberaalse demokraatia edendamise ja selle kaitsmise egiidi all.
Kõik need, kes ütlevad, et nad on demokraatia poolt nagu meie, on lihtsalt demokraatia poolt. Eesti põhiseadusesse ei ole kirjutatud, et Eesti on liberaaldemokraatlik riik. Eesti põhiseadusesse on kirjutatud, et Eesti on demokraatlik õigusriik, mitte liberaalne. Ja meie oleme selle demokraatliku õigusriigi eest väljas. Aga meie näeme, et nii nagu Venemaal on suveräänne demokraatia, nii nagu kuskil mujal on juhitud demokraatia, nii on meil liberaalne demokraatia. Ja meie oleme jõudnud järeldusele ja sellepärast esitanud ka selle arupärimise, et igasugused epiteedid demokraatia ees tähendavad ainult üht: demokraatia määratluse piiramist, demokraatia määratluse hägustamist ja demokraatia määratluse suunamist teatud kitsasse sängi, sisuliselt tsensuuri, ja pluralismi välistamist. Ja see on see, mida me näeme ka tänases Eesti Vabariigis, ja selle vastu me võitleme, mis sellest, et liberaaldemokraadid süüdistavad meid milles tahes. Ega see polegi tähtis. Aitäh!

15:59 Esimees Eiki Nestor
Peeter Ernits, palun!

15:59 Peeter Ernits
Hea juhataja! Vähesed kolleegid! Meil on väga pikk ja raske tööpäev täna olnud. Ma ei plaaninud siia tulla, aga kuulates lugupeetud justiitsministri juttu, mõtlesin, et pean siiski pulti minema. Ma olen ajakirjanikuna veetnud pikki päevi kohtumajades ja vestelnud paljude advokaatidega. Kui oleks mõni neist praegu siin saalis ja tal oleks võimalik siia minu asemele kõnepulti tulla, ta räägiks palju konkreetsemalt sellest, mida ma tahan rääkida. Jutt on sellest, et sageli on niimoodi. Kõigepealt käib selline asi nagu nn kalastamine ehk teabehange. See ongi pealtkuulamine. Ja loomulikult ei kuulata pealt mitte karjatalitajaid ja seakasvatajaid ja kooliõpetajaid, vaid kuulatakse pealt ajakirjanikke – kalastamine! –, ettevõtjaid, poliitikuid, nii parlamendi kui ehk ka valitsuse liikmeid. See on võimalik. Ja kui selle n-ö kalastamise või teabehanke käigus saadakse mingisugused laused – ükskõik, kuidas seda ka mõista –, siis minnakse tagantjärele sageli kohtuniku juurde paluma pealtkuulamisluba. Ja see on see, millest tegelikult andis meile ülevaate lugupeetud justiitsminister.
Aga tuleme nüüd tagasi n-ö mõjuagentide juurde. Välisluureameti juht Mikk Marran teatas skandaalses avalduses, et me oleme tuvastanud mõjuagentide – Kremli mõjuagentide seejuures – võrgustiku, kes on pugenud parlamenti ja valitsusse. Sellesse kuuluvad ka ajakirjanikud ja ettevõtjad. Ja mäletate, milline möll tekkis! Ma isegi küsisin kaitseministrilt, et arvestades sellega, et seni kohaliku poliitika ääremail olnud tegelased on nüüd n-ö jõudnud parlamenti, kes siis on meist Kremli mõjuagendid, kes saavad korraldusi ka sealt. Ja siis kaitseminister ütles, et jaa, me oleme nad tuvastanud, aga mitte siin. Ma ei tea, kas siis Lätis või Prantsusmaal või kusagil mujal. Ikka ja jälle seesama teabehange! Ja selle peale võis küsida, et võib-olla siis Prantsuse või Läti või Saksamaa välisluureametid on tuvastanud need agendid ka meil siin. Kui kedagi salaja pealt kuulata, sõbrad, ei ole tõesti mõtet kuulata pealt seatalitajaid, lasteaiakasvatajaid või töölisi. Pealt kuulata tuleb just nimelt seda seltskonda: poliitikuid, parlamendiliikmeid, ettevõtjaid, ajakirjanikke. Ja ma arvan, et tänu sellele on justiitsministri vastus pädev.
Tõepoolest küllap see nii on, et kohtuniku välja antud salaja pealtkuulamise lubasid tõenäoliselt parlamendiliikmete kohta ei ole. Samas justiitsminister juhtis tähelepanu, et loomulikult me suhtleme valijatega ja üldse igasuguste inimestega. Kui kedagi neist – näiteks mõnda ettevõtjat või ajakirjanikku – kuulatakse pealt, siis paratamatult kuulatakse pealt ka meid, kes me oleme liini teises otsas. Nii et minu arvates tegelikult kuulatakse pealt ka meid. Mul ei ole küll mingisuguseid andmeid, aga pikkade kohtusaalides istumiste ja vestluste tulemusena ma arvan, et …
Palun veel paar minutit!

16:03 Esimees Eiki Nestor
Kolm minutit lisaaega.

16:03 Peeter Ernits

… pealkuulamine käib ja kuulatakse ka meid pealt. Meil on telefonid, sh ka nutitelefonid, ja pole vahet, kuidas seda salaja pealtkuulamist nimetatakse – nuhkimine jääb nuhkimiseks. Ja see probleem on ainult friikide jaoks, kuidas seda nimetada. Aga kes selle eest vastutab? Kas justiitsminister Reinsalu või hoopis välisminister, kellele allub Välisluureamet, kes teatavasti on tuvastanud mõjuagentide võrgustiku parlamendis ja valitsuses? Kuigi jah, nagu me hiljuti kuulsime justiitsministri erakonnakaaslase käest, et mitte siin Tallinnas, vaid kusagil mujal Euroopa riikides ja muudes maades. Aitäh tähelepanu eest!

16:05 Esimees Eiki Nestor

Riigikogu liikmed ei soovi rohkem läbi rääkida, aga minister soovib. See õigus tal on. Palun, justiitsminister Urmas Reinsalu!

16:05 Justiitsminister Urmas Reinsalu

Aitäh, austatavad! Kõigepealt sellest küsimusest, millele esimene sõnavõtja osutas. See oli väga kalkuleeritud ja ratsionaalne seisukohavõtt. Ma oletan, et mitte infooperatsioon, et kahjustada heausksete inimeste, avalikkuse usaldust õigusriigi vastu. Vaadake, demokraatia on tagajärg. Eeldus demokraatia realiseerumiseks on õigusriik, õigusriigi toimimine. Ja õigusriigi eeldus on tegelikult see, et ühiskonnas on olemas usaldus. Ja õigusriigi frakteerimine ehk selle usalduse murendamine – ma olen küll kaugel väitmisest, et sõnavõtja seda soovis või selle eesmärgiks seadis – tegelikult tähendab ju ka Eesti riikluse teadlikult lõhkumist.

Nüüd, küsimus on selles, et sõnavõtjal oli mure. Tema rääkis oma pojaga Marrakechi konventsioonist ja selgub, et see informatsioon tema hinnangul on jõudnud poliitiliste konkurentideni tänu ebaseaduslikule jälitustegevusele. Nii ma sain aru tema sõnavõtust. Ma tahan öelda seda, et karistusseadustik väga selgelt esiteks kriminaliseerib õiguskaitseasutuste ebaseadusliku jälitustegevuse. Eraldi kriminaliseerib karistusseadustik sõnumisaladuse rikkumise, olgu tegu kirja teel või muul moel saadetud sõnumiga. Ka nähakse ette karistused eraviisilise jälitustegevuse eest. Kui see tunne on olemas ja see ei olnud kantud mitte seisukohast, mida ma kindlasti ei soovi sõnavõtjale omistada, siis ma eeldan, et sõnavõtja pöördub riigi õiguskaitseasutuste poole. Kui teie omavahelises privaatkõnes väljendatud seisukohad – ja ma saan aru, et teie hinnangul mitte sugugi esimest korda – on jõudnud avalikkuse või konkurentide või teisse mitteheasoovlikult suhtuvate kolmandate isikuteni, siis tuleb seda teha.

Kindlasti ei tohi meie eesmärk olla kehtestada paranoiaühiskonda. Kui inimesed tunnevad säärast hirmu, siis sellest tuleb õigusriigi vahendite abil vabaneda. Hirmu vastu peaksime võitlema ühiselt ja selle teema ma teile pakungi välja. Eelkõnelenud võiksid seda teha.

Mis puudutab seda, kas lüpsjat või kütjat või põllumehi tahetakse pealt kuulata, et tegelikult on mõtet pealt kuulata otsustajaid – teate, sama mõtet väljendas õiguskomisjonis Igor Gräzin, kui meil oli juttu nn prokuratuuri pädevuste tõmbistamise seaduse eelnõust, mis siin parlamendis on algatatud. Mul on meeles, et Igor Gräzin ütles, et mis narkoparunid, mis asjamehed – need meid ei huvita. Meid huvitab see, et meie suhtes, poliitikute suhtes ei saaks neid toiminguid teostada. Ja see oli väga selge viide eesmärgile, mida sellele eelnõule omistatakse. Mul on hea meel, et ka teisena kõnelenud rahvaesindaja seda mõttekäiku ei varjanud.

Uskuge mind, õigusriiki üles ehitada ja õigusriiki taastoota – see on väga keeruline ülesanne ja mul on kahju, kui me niisuguste hirmu või kahtlustuse doktriinidega hakkame seda maha mängima. Sest kõikide väärt asjade eeldus on usaldus. Me kõik kanname rahva usaldust kas vahendatult või otseselt ja ma loodan väga, et kui inimestel on hirmud, siis neid hirme saab leevendada. Selleks ongi olemas õigusasutused, kes kaitsevad inimeste õigusi. Aitäh!

16:09 Esimees Eiki Nestor

Austatud Riigikogu! Arupärimistele vastamiste kord on selline, et esimesena võtab läbirääkimistel sõna arupärijate esindaja ja pärast seda kõik Riigikogu liikmed, kes seda soovivad. Mul puudub igasugune õigus anda arupärimise adressaadile sõna enne, kui kõik Riigikogu liikmed on kõnelenud. Ja kuna Riigikogu liikmed enam läbirääkimistel osaleda ei soovinud, siis andsin sõna justiitsministrile. Selle päevakorrapunkti arutelu on lõppenud.

2. 16:10 Vaba mikrofon

16:10 Esimees Eiki Nestor
Vaba mikrofon. Aitäh! Kohtume homme.

Istungi lõpp kell 16.10.